

Управління професійним саморозвитком педагога профільної школи

Процес реформування середньої загальноосвітньої школи, базуючись на методологічних засадах особистісно-орієнтованого, компетентнісного й діяльнісного підходів, вимагає певних змін у цілях, змісті, організації навчально-виховного процесу та разом із цим передбачає перебудову педагогічної діяльності, використання інноваційних педагогічних технологій, розробку новітніх дидактичних засобів, пошуку розумного поєднання нового з традиційним. Учитель профільної школи є, в першу чергу, організатором самостійної роботи учнів та консультантом, який сприяє формуванню освіченої та соціально мобільної особистості, яка здатна до усвідомленого життєвого та професійного самовизначення, готова до безперервного самостійного оволодіння новими знаннями, ясно уявляє свої потенційні можливості, ресурси й способи реалізації обраного життєвого шляху.

Нові вимоги до вчителя профільної школи передбачають розв'язання ряду питань науково-методичного й організаційного характеру. В сучасній психолого-педагогічній літературі досить активно обговорюються проблеми підготовки вчителів до впровадження як профільного навчання у старших класах, так і реалізації допрофільної підготовки в загальноосвітній середній школі (І.Ареф'єв, Н.Десятниченко, І.Жерносек, І.Чечель та ін.).

Профілізація навчання передбачає підвищені вимоги до професійної підготовки вчителя, його педагогічної компетентності, ерудиції, загальної культури. Нові підходи до організації навчально-виховного процесу в профільній школі, визначені у провідних державних нормативно-правових документах (Державний стандарт базової і повної загальної освіти (2011), нова редакція Концепції профільного навчання в старшій школі (2009)), обумовлюють необхідність проведення системної роботи щодо підготовки вчителя до якісних змін у власній педагогічній діяльності. Адже учитель профільної школи має забезпечувати: варіативність, особистісну зорієнтованість, індивідуалізацію та практичну орієнтацію навчального процесу; проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів, формування готовності старшокласників до профільного та професійного самовизначення й розвиток у них здатності до самоосвіти і продовження навчання у обраній професійній сфері; запровадження сучасних педагогічних технологій, суть яких полягає в попередньому проектуванні процесу навчання; використання різноманітних

форм групових робіт, учнівських диспутів та дискусій, рольових ігор, проектно-дослідницької діяльності тощо.

Професійний саморозвиток учителя профільної школи - невід'ємний компонент його підготовки й перепідготовки; свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної компетентності відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов педагогічної праці й особистої програми розвитку. Особливості професійного саморозвитку вчителя досліджуються в сучасній психолого-педагогічній науці (К.О.Абульханова-Славська, Б.О.Федоришин, Г.О.Балл, Л.М.Митіна, В.А.Семиченко та ін.), однак залишається слабо вивченими питання активізації цього процесу в умовах профільної школи.

Тому метою даної статті є розкриття особливостей управління процесом професійного саморозвитку учителів в умовах оновлень змісту освіти профільної школи.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, виділяють специфіку готовності вчителя до професійної діяльності в профільній школі [1,2], яка включає теоритичну, практичну й мотиваційну складові. Саме визначені дослідниками ознаки професійної компетентності вчителя профільної школи, що розкривають специфіку прояву кожної складової можуть стати орієнтиром для розробки педагогами програми професійного саморозвитку.

Щоб успішно керувати професійним саморозвитком учителя, необхідним є вирішення подвійного завдання - створювати відповідні умови для повсякденної професійної діяльності й виховувати у педагогів відповідні потреби й мотиви. На думку Н.О.Криволапової, Л.Г.Бабкової, управління процесом професійного саморозвитку буде ефективним, якщо розглядати його як складну функціональну систему, що складається з чотирьох основних етапів:

- а) **самопізнання**, яке включає вивчення вимог, що висуваються до педагога, самовивчення рівня його професійної компетентності, рефлексію власної професійної діяльності, її самооцінку;
- б) **планування**, що передбачає визначення мети й завдань, розробки програми саморозвитку, вибору власних правил поведінки, форм, засобів, методів і прийомів розв'язання завдань щодо вдосконалення власної педагогічної діяльності;
- в) **реалізація** – безпосередня практична діяльність щодо саморозвитку;
- г) **самоконтроль і самокорекція**, які містять у собі рефлексію результатів діяльності щодо саморозвитку, ведення щоденника, аналіз результатів праці та підвищення власного рівня професійної компетентності.

Професійний саморозвиток базується на досить складній системі мотивів і обумовлений різними джерелами активності. Рушійною силою й провідним джерелом розвитку вчителя профільної школи є потреба у самозміні й самовдосконаленні, що зумовлена протиріччям між мотивами власної професійної діяльності й метою її виконання в оновлених умовах. Забезпечити зрушення мотиву на мету – значить викликати дійсну потребу в саморозвитку. Продуктивність професійного саморозвитку багато в чому залежить від сили й структури професійної мотивації вчителів.

Під мотивацією професійного саморозвитку фахівця розуміють сукупність усіх спонукань і умов, які детермінують, спрямовують і регулюють процес професійного саморозвитку вчителя.

У сучасній психолого-педагогічній літературі визначають різні продуктивні способи мотивації вчителя на всіх визначених етапах його професійного саморозвитку.

Так для мотивації самопізнання вчителя профільної школи, виявлення ступеня його відповідності вимогам профільного навчання, формування потенційної готовності педагога до професійного саморозвитку радять: конкретизувати систему вимог до педагога профільної школи, обговорювати питання самовдосконалення на педрадах, нарадах, засіданнях методичних об'єднань, здійснювати тестування рівня професійної компетентності вчителя, залучати вчителів до рефлексивного тренінгу.

З метою мотивації планування саморозвитку професійної діяльності в профільній школі, необхідно створити умови для прийняття вчителем ролі «автора» власного саморозвитку. Для цього потрібним є проведення професійних мотиваційних тренінгів, семінарів-практикумів, на яких здійснюватиметься проектування особистих програм, конкретизація змісту, структури й логіки процесу саморозвитку, визначення засобів, методів і форм у роботі над собою. Більш якісній реалізації цього етапу сприяє проведення різних занять Школи передового досвіду (естафета творчих винаходів, творчий звіт, майстер-класи тощо).

Запровадженню практичної діяльності вчителя профільної школи щодо реалізації поставлених завдань сприяє систематична робота з розвитку педагогічних умінь, яка включає моделювання ситуацій самовдосконалення в професійній діяльності; консультації, підтримку й зацікавленість керівництва й колективу в успішності самовдосконалення кожного вчителя.

Для більш якісної мотивації педагогів до самоконтролю і самокорекції власної професійної діяльності пропонується: проведення рефлексивних професійних тренінгів; здійснення рефлексії власної діяльності; аналіз конкретних прикладів, педагогічних проблемних ситуацій із практики; ведення щоденника професійного саморозвитку тощо.

На практиці частіше використовуються зовнішні джерела активності (вимоги й очікування суспільства від вчителя профільної школи) мотивації працівників, тому що вони визначають напрямки й глибину необхідного саморозвитку.

Цілеспрямовані зовнішні впливи в нерозривній єдності із внутрішніми умовами впливають на розвиток професійної мотивації. Для посилення мотивації педагога до саморозвитку виділені основні напрямки ефективного впливу на цей процес:

- а) формування позитивних мотиваційних установок на професійний саморозвиток;
- б) формування знань і вмінь щодо специфіки професійного саморозвитку вчителя у профільній школі, проектування програми саморозвитку;
- в) актуалізація у вчителів потреби професійного саморозвитку у процесі провідної предметної діяльності.

Результатом процесу управління професійним саморозвитком учителя профільної школи може виступати розробка і втілення ним певної програми самостійної роботи, яка реалізовуватиметься з урахуванням всіх визначених етапів і компонентів цього процесу. На основі результатів самодіагностики, самоспостереження, рефлексії визначаються проблеми, що виникли у педагога в результаті роботи в профільному класі. Обов'язково з'ясовуються й описуються причини їх виникнення. Особлива увага звертається на визначення способів розв'язання обраної проблеми, здійснюється пошук способів їх вирішення. Окреслюються також і критерії, за якими можна судити про ступінь розв'язання визначеної проблеми під час реалізації програми професійного саморозвитку. Критерії та показники, за якими вчитель може судити про те, що проблема вирішена, повинні бути реалістичними, конкретними, здатними до вимірювання.

Таким чином, узагальнюючи все подане вище, зазначимо, що однією з основних умов продуктивності профільного навчання є підвищення професійної компетентності вчителя, яке здійснюється не лише шляхом проходження ним курсової підготовки в системі післядипломної педагогічної освіти, а й у міжкурсовий період шляхом активізації процесом професійного саморозвитку вчителя профільної школи.

Література

1. Криволапова Н.О., Бабкова Л.Г. Управление развитием профессиональной компетентности педагога профильной школы // Профильная школа. – 2006. – №5. – С.14-20.
2. Пайкуш М.А. До проблеми професійної підготовки вчителів профільної школи // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. – Київ; Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2004. – Вип. 6. – С. 503-509.